

REVIEWS RECENZJE

10.24425/rhpp.2024.152229

Ewa DANOWSKA Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, *Skandynawska „Kronika Poświęcona Sprawom Polskim” 1971–1985. Pismo uchodźców politycznych 1968 roku*, Wydawnictwo Jasne i PUNO Press, Kopenhaga – Pruszc Gdański – Londyn 2024, ISBN 978-83-65703-73-6; 978-1-7394413-0-2, ss. 374.

A Review of Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, Skandynawska „Kronika Poświęcona Sprawom Polskim” 1971–1985. Pismo uchodźców politycznych 1968 roku [The Scandinavian Chronicle of Polish Affairs, 1971–1985: A Magazine of the 1968 Political Émigrés], Wydawnictwo Jasne and PUNO Press, København – Pruszc Gdański – London 2024, 374 pp. (ISBN 978-83-65703-73-6; 978-1-7394413-0-2)

W kolejnej publikacji Jolanty Chwastyk-Kowalczyk znajdujemy szczegółową analizę periodyku „Kronika Poświęcona Sprawom Polskim” ukazującego się w Danii w latach 1971–1985, stanowiącego ważne wydawnictwo zajmujące się sprawami Polski i Polaków na emigracji.

Autorka dokonała przedstawienia, jakiej problematyki dotyczy publikacja, pisząc:

Niniejsza monografia dotyczy edycji i zawartości 178 numerów polonijnego miesięcznika, a następnie dwumiesięcznika [...], który w latach 1971–1985 ukazywał się w Kopenhadze. Na skandynawskim gruncie pełnił niebagatelną rolę informacyjną, edukacyjną, kulturotwórczą oraz integracyjną [...]. (zob. okładka)

Jak już zostało wspomniane, pismo było wydawane w Danii i obejmowało zasięgiem i zainteresowaniem inne kraje skandynawskie w odniesieniu do zagadnień związanych z Polską oraz polskimi emigrantami.

We *Wstępie* Jolanta Chwastyk-Kowalczyk napisała:

Celem niniejszej publikacji jest pokazanie, z jakim wysiłkiem i nakładem pracy garstka polskich patriotów, przymusowych uchodźców politycznych różnych fal emigracji, głównie po marcu 1968 roku, z determinacją wypełniała bez cenzury duńską czy szerzej — skandynawską przestrzeń polskimi treściami. Ludzie ci kierowali się myślą przewodnią: „W służbie Polski i nauki” (s. 14).

Autorka dokonała charakterystyki Danii, najmniejszego skandynawskiego państwa, gdzie Polacy osiedlali się szczególnie po roku 1968. Został podany rys historyczny tego kraju i jego specyfika w odniesieniu do przyjmowania uchodźców. Początkowo zainteresowanie Polaków i Polek tym krajem wynikało z powodów zarobkowych — tam znajdowali zatrudnienie robotnicy sezonowi, a niektórzy, choć nieliczni, osiedlali się na stałe. Wskutek drugiej wojny światowej i wydarzeń politycznych rozgrywających się w PRL-u Polacy znajdowali tu miejsce pobytu, kierując się przyczynami politycznymi i ekonomicznymi. Największa fala polskich emigrantów pojawiła się w Danii po 1968 roku, obejmując osoby o żydowskim pochodzeniu zmuszone do opuszczenia Polski. Polacy osiedlali się w Danii również w ramach tzw. emigracji solidarnościowej na początku lat osiemdziesiątych XX wieku oraz po wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. Przeważnie byli to ludzie z wyższym wykształceniem, którzy w nowym kraju znajdowali swe miejsce, włączyli się w różne przedsięwzięcia i opanowali język duński.

Wyróżniającym się badaczem podejmującym od dziesięcioleci kwestie polskiego osiedlania się w Danii, jak i całej Skandynawii jest prof. dr hab. Eugeniusz Stanisław Kruszewski, zmuszony wraz z rodziną do opuszczenia Polski po wydarzeniach marcowych, w 1969 r. W licznych publikacjach dzielił się doświadczeniami, relacjami ze swych poczynąń związanych z obecnością Polaków na obczyźnie i przedstawiał naukową analizę międzynarodowych stosunków oraz kwestii polskiego uchodźstwa do krajów skandynawskich ze szczególnym uwzględnieniem Danii.

Dużą część swego opracowania Jolanta Chwastyk-Kowalczyk poświęciła bliższemu przedstawieniu postaci prof. dr. hab. Eugeniusza Stanisława Kruszyńskiego — założyciela i redaktora naczelnego pisma „Kronika Poświęcona Sprawom Polskim”. Wydanie publikacji przedstawiającej i omawiającej ten periodyk zbiegło się w czasie z 94. rocznicą urodzin Profesora. Został przedstawiony rys biograficzny tego niezwykle człowieka, historyka, politologa, dyplomaty i działacza społecznego oraz delegata rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie w Danii. Urodził się w 1929 r. w Zbąszyniu i — jak już wspomniano — po wydarzeniach marcowych zmuszony został do opuszczenia Polski.

Po wpływie masowych protestów na polskim Wybrzeżu w grudniu 1970 r., mieszkając już w Kopenhadze, E.S. Kruszewski założył czasopismo „Kronika Poświęcona Sprawom Polskim” skierowane do polskich emigrantów w tym kraju. Redagował je do roku 1985, do czasu powstania Instytutu Polsko-Skandynawskiego. Nie była to jedyna aktywność E.S. Kruszewskiego związana z emigracją polonijną. Dał się poznać jako światły komentator zachodzących wydarzeń i zjawisk w Polsce oraz części Europy pozostającej w sferze sowieckich wpływów. Poza działalnością integrującą polonijne środowisko, włączając w nią naukowe kontakty z Polskim Uniwersytetem na Obczyźnie z siedzibą w Londynie, podjął również pracę naukowo-badawczą, która zaowocowała zdobywanymi kolejno tytułami naukowymi. Jest autorem 23 monografii oraz 37 rozpraw i artykułów naukowych.

Autorka skupiła się na tematyce określonej w tytule, czyli „Kronice Poświęconej Sprawom Polskim”. Ukazała okoliczności powstania periodyku, początki związane z ukazującymi się kolejno numerami oraz podała szereg innych istotnych informacji. Należy zauważyć, że pismo wydawano w języku polskim, a teksty były pisane na maszynie przez prof. Eugeniusza Kruszewskiego w Kopenhadze i powielane w stu egzemplarzach. Objętość początkowo wynosiła 6–8 stron, a z czasem znacząco się zwiększała. Pismo ukazywało się regularnie co miesiąc, potem jako dwumiesięcznik. Autorka podała wszelkie szczegóły formalno-wydawnicze tego pisma, a także nazwiska współpracowników i darczyńców. Miało stale działy i rubryki, zmieniające się w razie potrzeb. Zawierało publicystykę, eseje, listy z kraju, doniesienia z szeroko pojętej dziedziny kultury, również historii, sportu, bieżących spraw dotyczących nauki i edukacji czy życia Kościoła. Cenne były informacje zawarte w duńskiej prasie dotyczące spraw polskich. Oczywiście, były doniesienia z kraju i ze świata, kronika żałobna, a także rozrywka.

Autorka monografii dokonała analizy czasopisma, charakteryzując jego specyfikę, jak i podając szereg szczegółowych informacji — tematyki charakterystycznej dla tego pisma, lecz także wiele spektakularnych faktów i zjawisk przedstawionych na jego łamach. Pismo „Kronika Poświęcona Sprawom Polskim” ukazuje ciekawe spojrzenie na życie nie tylko polskiej emigracji, ale też wydarzeń i zjawisk mających miejsce w Polsce.

Najobszerniejsza część książki autorstwa Jolanty Chwastyk-Kowalczyk dotyczy jakościowej analizy zawartości pisma ukazującego się w latach 1971–1985, z podziałem na poszczególną tematykę. Otwiera ją część dotycząca kwestii społeczno-politycznych, zgodna z wyznaczoną w pierwszym numerze pisma linią programową, wyrażoną koniecznością solidarności i duchowego wsparcia Polaków w związku z istniejącą sytuacją polityczną zdominowaną w kraju przez komunistyczną władzę. Autorka omówiła ukazującą się na łamach periodyku problematykę sytuacji w Polsce, jak i przykłady odniesień do niej ze strony duńskich instytucji i społeczeństwa, podając w przypisach konkretne kolejne wskazania na łamach „Kroniki Poświęconej Sprawom Polskim”. Zainteresowanie czytelnika mogą wzbudzić poruszane kwestie

związane ze stanem wojennym w Polsce 1981 r. — faktem bez precedensu w powojennej historii. Oczywiście, nie sposób przedstawić tutaj całego spektrum podejmowanych tematów i problemów — tym bardziej ciekawa może się okazać lektura książki autorstwa Jolanty Chwastyk-Kowalczyk czy też sięgnięcie do kolejnych numerów ukazujących się w ciągu lat, w zmieniającej się rzeczywistości.

Równie interesujący jest kolejny rozdział, zarówno ze względu na przedstawianą w nim tematykę oraz trafnie dobrane cytaty, ukazującą się na łamach pisma, jak i komentarze oraz omówienia Autorki pisane już z perspektywy upływającego czasu.

Na łamach „Kroniki Poświęconej Sprawom Polskim” poruszana była tematyka historyczna, szczególnie odnosząca się do dziejów najnowszych i obchodzonych ważnych rocznic, np. uchwalenia Konstytucji 3 maja, Święta Niepodległości, postaci Józefa Piłsudskiego czy wydarzeń związanych z dziejami drugiej wojny światowej, w tym sprawy Katynia — szczegółowe informacje na temat okoliczności odsłonięcia jesienią 1975 roku w Sztokholmie na prywatnej posesji inż. Tadeusza Głowackiego pierwszego obelisku na świecie upamiętniającego zbrodnię Sowietów dokonaną na polskich oficerach czy powstań w getcie warszawskim.

Kolejny wyodrębniony rozdział został poświęcony sprawom kultury: muzyce, sztukom plastycznym, filmowi i teatrowi, a także życiu literackiemu. Autorka zaznaczyła, że wszelkie wydarzenia kulturalne w Danii związane z polskimi twórcami znajdowały odbicie na łamach „Kroniki Poświęconej Sprawom Polskim”. Informowano o duńskich wydarzeniach kulturalnych, w tym spektaklach telewizyjnych czy konkursach, podczas których zaznaczona była obecność Polaków. Przypominano też o rocznicach związanych z polskimi kompozytorami i muzykami. Czytelników pisma zachęcano do oglądania wystaw plastycznych w Danii, na których wystawiane były obrazy polskich twórców, ukazywano na łamach ich sylwetki. W periodyku zamieszczano także relacje z pokazów filmowych w ramach Tygodni Filmu Polskiego i spotkań z polskimi reżyserami, dyskutowano nad np. ekranizacjami dzieł polskich klasyków literatury. Wiele miejsca poświęcano życiu literackiemu, np. spotkaniom autorskim, informowano o planowanych wydarzeniach, zamieszczano poezję polskich emigrantów, dzielono się refleksjami. Drukowano też wiersze okolicznościowe np. z okazji świąt czy związane z tematyką Solidarności oraz stanu wojennego w Polsce. Wiele miejsca zajmowały informacje związane z corocznym przyznawaniem Nagrody Nobla w dziedzinie literatury, np. szczególnie przybliżając postać i twórczość Czesława Miłosza. Odnotowywano istotne fakty z życia literackiego na obczyźnie, informując też o zgonach polskich twórców przebywających na emigracji. Na łamach „Kroniki Poświęconej Sprawom Polskim” zamieszczano również recenzje publikacji naukowych i beletrystycznych, informując zarazem o ukazujących się książkach polskich twórców przebywających na emigracji, które z powodu cenzury nie mogły ukazać się w kraju. Odnotowywano wszelkie przejawy zainteresowania Polską w obcojęzycznych publikacjach, przede wszystkim duńskich, w tym dotyczących najnowszych dziejów i ówczesnej rzeczywistości. Podawano wszelkie

wiadomości związane z wartościowymi i ciekawymi książkami i pisarzami, ogłasza-
no także subskrypcje na mające się ukazać pozycje książkowe. Potencjalnym czy-
telnikom dostarczano informacji, w tym ostrzeżeń przed pewnymi publikacjami,
zwracając uwagę na te wartościowe i ważne, warte przeczytania.

Od pierwszego numeru pisma pojawiały się informacje na tematy naukowe,
o spotkaniach z uczonymi — odczytach, referatach i prelekcjach. Omówiono m.in.
echa Kongresu Nauki i Kultury Polskiej na Obczyźnie, który odbył się w 1970 r.
w Londynie. Śledzono jubileusze polskich uczonych, nie zapominając o światowym
Roku Mikołaja Kopernika obchodzonym w 1973 r. Informowano o istotnych wyda-
rzeniach mających miejsce w Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie czy
istniejących lub powstających polskich instytucjach na emigracji, mających naukowy
charakter. Na łamach czasopisma ukazywały się też interesujące kwestie i problemy
dotyczące edukacji, m.in. nauczania dzieci imigrantów, w tym polskich w Danii.
Publikowano wiadomości o stanie szkolnictwa podstawowego i średniego w Polsce.

Zajmowano się także życiem religijnym Polaków w Danii, zamieszczając infor-
macje na temat Ośrodka Polskiej Misji Katolickiej w Kopenhadze, które integrowało
polską społeczność, kultywując święta i tradycyjne obyczaje. Pojawiały się wiado-
mości na temat katolickich parafii i kwestii wychowania młodego pokolenia
w chrześcijańskim duchu na obczyźnie, jak również ważniejsze wiadomości doty-
czące sytuacji Kościoła i księży (np. zamordowanie ks. Jerzego Popiełuszki), dusz-
pasterstwa w kraju czy doniesienia z Watykanu, zwłaszcza w związku z powołaniem
na Stolicę Apostolską Karola Wojtyły jako papieża.

Kolejny rozdział monografii autorstwa Jolanty Chwastyk-Kowalczyk został po-
święcony Instytutowi Polsko-Skandynawskiemu powołanemu w 1985 r., w którego
powstaniu znaczący udział miał prof. Eugeniusz S. Kruszewski. Zadaniem tej pla-
cówki było prowadzenie badań historycznych w zakresie stosunków politycznych,
naukowych i kulturalnych między Polską a krajami skandynawskimi, utrzymywanie
wzajemnych kontaktów.

Wspomniana powyżej instytucja miała duże znaczenie zwłaszcza wobec faktu
zaprzestania wydawania „Kroniki Poświęconej Sprawom Polskim”. Nie jest możliwe
przedstawienie całej bogatej tematyki poruszanej na łamach „Kroniki Poświęconej
Sprawą Polskich”, tutaj jedynie zasygnalizowana została jego problematyka. Warto
się zatem zapoznać z publikacją autorstwa Jolanty Chwastyk-Kowalczyk, ponieważ
została w nim dokonana nie tylko szczegółowa analiza jakościowo-ilościowa jego
zawartości, ale też podano cenne obserwacje i refleksje Autorki. W przemyślany
sposób dokonała przeglądu tematyki pojawiającej się na łamach czasopisma, co
stanowi interesujący obraz epoki, dający wiele do myślenia współczesnemu czytelnikowi.

Wszelkie informacje zamieszczone przez Autorkę są ściśle związane z treściami
znajdującymi się na łamach pisma — podane zostały w przypisach dokładne dane
umożliwiające szybkie dotarcie do nich.

Opracowanie Jolanty Chwastyk-Kowalczyk zawiera ponadto materiał ilustracyjny związany z osobą twórcy i redaktora pisma — prof. E.S. Kruszeńskiego, jak i wybrane strony pisma. Należy też wspomnieć o tym, że omawiane czasopismo zostało w całości zdigitalizowane i jest dostępne w sieci.

W *Zakończeniu* Autorka dokonała podsumowania tematyki, której poświęca swoje badania, podając również cytaty z emigracyjnej prasy, jak postrzegana była „Kronika Poświęcona Sprawom Polskim” w wolnym świecie.

Publikacja — należy przyznać — o logicznej i przemyślanej strukturze została opatrzona streszczeniem w języku angielskim oraz obszerną bibliografią obejmującą wszelkie wykorzystane źródła archiwalne, opracowania, artykuły naukowe i prasowe związane z podjętym tematem. Indeks osób ułatwia czytelnikowi odnalezienie poszukiwanej informacji.

Warto podkreślić, że Jolanta Chwastyk-Kowalczyk znakomicie wywiązała się z podjętego celu tej publikacji:

[...] jakim jest pokazanie, z jakim wysiłkiem i nakładem pracy garstka polskich patriotów przymusowych uchodźców politycznych [...] z determinacją wypełniała bez cenzury duńską czy szerzej — skandynawską przestrzeń polskimi teściami [...] (zob. okładka).

To ciekawe opracowanie polecam medioznawcom, szczególnie historykom prasy, politologom, socjologom oraz osobom zainteresowanym dokonaniem Polaków w nowych krajach osiedlenia.